

- výzkumná šetření efektivity výuky na středních a vyšších technických odborných školách;
- komparace studijních programů inženýrského vzdělávání a metodologické nástroje jejich hodnocení;
- komunikace a technika;
- e-learning a využití v pedagogickém vzdělávání inženýrů;
- problém kurikula v pedagogické přípravě učitelů-techniků;
- kreativita u učitelů-techniků a další.

Diskuse přinesla i mnohé konkrétní impulzy k rozvíjení oborových didaktik technických předmětů nejen v našich podmínkách, ale i v mnohem širších mezinárodních kontextech.

- alval - - jmě -

ÚLOHA SOCIOLOGIE VE STUDIJNÍM PLÁNU ARCHITEKTA A STAVEBNÍHO INŽENÝRA

Studijní plán budoucího architekta a urbanisty by měl být upraven podle podmínek Evropské unie pro práci v XXI. století. Zájem České republiky o vstup do evropských struktur a s tímto vstupem spjatá mobilita idejí i pracovní síly vyvolává potřebu modifikovat studium odborníků, tedy i architektů a urbanistů. Je potřebné z hlediska uplatnění absolventů upravit studijní plány tak, aby budoucí odborníci mohli pracovat v kterékoliv zemi Evropské unie a samozřejmě se orientovali v politické, sociální, plánovací, urbanistické a architektonické problematice kterékoliv země. Budou pracovat pro různé sociální skupiny v etnicky různém prostředí, nezbytné bude jednat s různými organizacemi. V mnoha ohledech se budeme muset rozloučit se zastaralými postupy a osvojit si komplexnost přístupu k problematice. S tím souvisí širší rozhledu a kompetencí, daná komplexností studia a rozvojem osobnosti studenta technických univerzit. Značnou úlohu zde sehrají humanitní a sociální vědy již proto, že multidisciplinární přístup je imperativem při řešení složitých problémů konce XX. a počátku XXI. století.

Sociologie pro architekty a urbanisty je společenskou vědou v curricula převážně technických a exaktních věd. Praktická činnost ve tvorbě prostředí pro lidi,

v rekonstrukci měst a v územním plánování vyžaduje dobrou orientaci ve společnosti a společenských jevech a procesech. A to na té úrovni, aby prostřednictvím tvorby a úpravy prostředí materiálního bylo pozitivně upravováno i prostředí sociální.

Potřebu studia humanitních věd v rámci profesionální výchovy architektů není třeba dokazovat. Jejich zavedení je vyvoláno současnými problémy architektonické a urbanistické praxe. Jsou to například sociální problémy, které se váží k takové lidské základní potřebě jako je bydlení. Svoji aktuálnost si stále zachovávají sociální otázky spojené s kvalitou životního prostředí. S problematikou bydlení také úzce souvisí úvahy věnované lokálním skupinám a tvorbě sousedství. Jiný okruh otázek se váže ke způsobu života moderního obyvatele měst, jejich řešení ovlivňuje koncepci prakticky všech druhů občanských staveb.

Urbanistické tvorby se dotýká sociologická problematika ještě více, značně ovlivňuje samotnou urbanistickou teorii a praktickou aplikaci můžeme nalézt v celé škále tvorby od vyhodnocování socio-demografických indikátorů a lidského potencialu v území až po revitalizaci degradovaných městských částí, humanizaci sídlišť či studie zabývající se vyhod-

nocním potencionální návštěvnosti projektovaných zařízení. Samostatnou kapitolou je rurální sociologie a aktuální problematika obnovy vesnice.

Sociologická, psychologická a antropologická problematika ovlivňuje ve značné míře novější architektonické a urbanistické teorie. Zde stačí připomenout inspirující vliv tzv. teorie privátních a soukromých sfér, teritoriality, teorie obrazu města a dalších. Sociologický zájem o architektonickou problematiku ovlivnil vývoj architektonických směrů XX. století (moderna, postmodernismus, participační architektura, architektonická symbolika atd.).

Sociologie je proto předmětem, který je vyučován na všech významných školách architektury. U nás po slibných začátcích v období 1. republiky, kdy se věnovala i architektuře a problematice urbanismu (studie urbanizace vesnic v okolí Prahy i tehdy populární výzkum ekonomických bytů), byla sociologie poprvé zakázána s příchodem nacistů, a tím spojenou perzekucí významných našich sociologů. Sociologie byla diskriminována i v poválečných letech. Byla podruhé a potřetí zrušena v 50. a 70. letech. I v období, kdy byla povolena, byla různě omezována a musela přijmout některá jí vnucená schémata.

U nás vystudovaly generace architektů bez seznámení se se sociologickou problematikou, jejími metodami a způsoby řešení. Tím lze vysvětlit absenci spolupráce obou oborů, vzájemná nedorozumění mezi architekty a sociology, nedůvěru architektů k sociologii jako v jejich představách především teoretickému předmětu i použití odlišné terminologie při analýze jedněch a týchž jevů (např. sociologie bydlení a typologie bydlení či sociologie města a urbanistické tvorby).

V západní Evropě a v USA, kde je silná empirická tradice, je situace zcela jiná. Ke stavebnímu řešení dochází na základě důkladných sociálněekonomických analýz a vyhodnocení. Tomu potom odpovídá i rozsah humanitních věd v curricula škol architektury. Sociologie je pojmána jako protiváha technicistnímu a omezeně výtvarnému přístupu. Např. na ETZH – Eidgenössische Technische Hochschule v Curychu ve Švýcarsku – se sociologie přednáší 4 semestry v rozsahu 5 hodin týdně. Přednášky jsou doplněny cvičeními a semináři, kde studenti řeší praktické příklady. Obdobná situace je např. na škole architektury

v Portsmouth v Anglii, univerzitě v Kaiserslauternu v Německu či na vysoké škole technické v Lyngby u Kodaně v Dánsku. Jsou ovšem vysoké školy, kde těžiště je kladeno především na řešení sociálních otázek spjatých s problémem, jako např. univerzita v Akronu ve státě Ohio v USA, univerzita v Ženevě či některé francouzské školy architektury.

Postavení sociologie v studijním plánu pro I. stupeň bakalářského studia

Sociologie je jedním ze společenskovedních předmětů ve studijním plánu na Fakultě architektury. Měla by proto vytvořit protiváhu ryze technicistnímu či omezeně výtvarnému přístupu. Měla by být provázána s ostatními humanitními předměty – filozofií, dějinami umění, teorií životního prostředí a dalšími. Filozofie v 1. ročníku by měla vytvořit vědomostní a pojmový základ, na kterém by sociologie mohla dále stavět. Je také žádoucí a samozřejmé horizontální a vertikální propojení s odbornými předměty – územním a prostorovým plánováním, urbanismem, teorií architektury, typologií staveb a ateliérovou tvorbou. Z tohoto důvodu a také z hlediska toho, čemu psychologové říkají imprinting, tzn. optimální zachycení předávaných vědomostí v počáteční fázi styku s oborem a naučení se využívání v praxi, je jejich optimální umístění v nižších ročnících studia. Tam je ještě možné ovlivnit postoj budoucího architekta k řešení sociálních otázek a vybavit ho potřebným aparátem k jejich zjištění a případnému řešení.

Cíl předmětu a jeho místo

- Sociologie a psychologie koncipovaná pro posluchače Fakulty architektury a Fakulty stavební seznamuje studenty s teorií a empirickými poznatky humanitních věd, které se týkají architektury, urbanismu a životního prostředí.
- Klasifikuje sociální a psychologické potřeby člověka a naznačuje jejich uspokojování vytvářením podmínek architektonickou a urbanistickou činností.
- Zkoumá teoretická a metodologická východiska architektonické a vůbec umělecké tvorby. Vysvětluje teorie, které analyzují vzájemný vztah mezi

společností a prostředím vytvářeným architekturou a urbanismem.

- I Věnuje se základním charakteristikám a struktuře obyvatelstva, vývoji a potřebám rodiny atd. Nastiňuje základy demografie pro urbanistickou praxi.
- I Přibližuje studentům architektury teoretické a empirické materiály, které se týkají interakce mezi společnostmi a prostředím jak v měřítku sídelních útvarů a obytných souborů, tak v měřítku bytů a domů.

Navrhované přednáškové okruhy

1. Úvod do kurzu sociologie, její předmět, objekt a teorie. Představení sociologie jako samostatné vědy, základní pojmy, paradigmaty, metody, techniky a procedury. Nejdůležitější sociologické teorie a jejich autoři – s důrazem na nejnovější vývoj a relevanci s architekturou.
2. Vztah architektury a sociologie, působení prostředí na chování a vědomí lidí, teorie a hypotézy, využití poznatků humanitních věd v architektuře, aplikace v projektování.
3. Empirický výzkum jako podstatná část sociologického poznávání. Kvalitativní a kvantitativní metody. Metody techniky a procedury – přehled postupů (pozorování, dotazování, mapování, sémantický diferenciál, sociogram, focus groups atd.) a jejich využitelnost v oblasti tvorby životního prostředí.
4. Sociologické teorie skupin, sociometrie, komunikace ve skupině, chování ve skupině. Sociální psychologie, vedení a řízení skupin, efektivnost práce skupin. Pro architekty důležité z toho důvodu, že budovy vytvářejí prostory pro skupiny. Dále architekti, urbanisté i stavební inženýři ve své profesionální činnosti pracují jako členové pracovních skupin a většinou se účastní jejich řízení.
5. Teritorium a teritoriální chování, humánní etologie, osobní prostor, územní imperativ.
6. Rodina a bydlení z pohledu sociologie. Struktura, funkce a změny rodiny v České republice a v Ev-

ropě. Sociální, profesionální a věkové skupiny a způsoby jejich bydlení.

7. Druhy obytných domů (vysokopodlažní, nízko-podlažní, rodinné i vícebytové) a jejich působení na obyvatele a jejich životní způsob.
8. Nároky specifických skupin obyvatel na bydlení. Obyvatelé v poprodukčním věku, připravující se na povolání, invalidé, neúplné rodiny a další.
9. Teorie lokálních skupin a její aplikace v architektuře, urbanismu a územním plánování.
10. Teorie sousedství a lokálních skupin, (seznámení s historií okrsku, obytné skupiny a obytného obvodu, otázky plánování z hlediska sociálního. Vznik, vývoj a kritika teorie okrsku, klady a záporny z hlediska sociologie.
11. Sociologické poznatky o nových obytných souborech. Humanizace a remodelace současných sídlišť.
12. Sociální hlediska při přestavbě obytných čtvrtí, sociální patologie (kriminalita, vandalismus, nemoci, sebevražednost, alkoholismus, nezaměstnanost atd.). Regenerace center měst.
13. Města a venkovské obce jako sociální jednotky. Sociální ekologie měst. Sociálně ekologické pojmy, procesy.
14. Urbanizace jako sociální a prostorový proces. Různé definice, specifické rysy urbanizace ve střední Evropě a České republice. Suburbanizace, desurbanizace, reurbanizace.
15. Prognózování, futurologie a vědecké předvídaní v sociologii pro potřeby architektů a urbanistů. Metody prognózování (strom významnosti, metoda scénářů, brainstorming, extrapolace a mnohé další).

Připravované okruhy v II. stupni studia

1. Urbanismus a sociologie města, vznik, vývoj a autoři sociologie města, sociálně-ekonomické determinanty urbanismu.

Z P R Á V Y

2. Sídla (města a vesnice) jako sociálně prostorové systémy. Chicagská škola a další sociálně ekologické teorie. Wirthova teorie – význam a vliv absolutního množství hustoty a heterogenity obyvatel.
3. Typologie sídel podle funkcí. Přehled jednotlivých subsystémů systému města, otázky jejich vzájemného vztahu, rovnováhy a jejich optimalizace.
4. Obyvatelstvo jako jeden subsystémů, sociologie a sociální psychologie městského člověka, sociologie obyvatele venkova.
5. Základní stránky demografické struktury sídel, nejdůležitější demografické metody, analýza demografických dat v práci architekta a urbanisty.
6. Základní rysy demografických procesů v jednotlivých typech sídel.
7. Prognóza způsobu života pro potřeby urbanismu. Změny životního stylu v závislosti na změnách v oblasti kultury, techniky a technologie. Životní způsob a další sociálně-kulturní faktory jako determinanta tvorby sídel.
8. Výzkumné metody v sociologii města, kritické zhodnocení, event. vlastní sonda.
9. Aplikace sociologických poznatků v urbanismu, východiska, metody a základní postupy. Sociální stránky územní prognózy sídel a velkých územních celků. Sociologické metody při určování cílů rozvoje sídel a jejich aglomerací, urbanismus a sociální plánování.
10. Rurální sociologie – vznik, vývoj a osobnosti. Rurbání sociologie – sociologie příměstských oblastí.
11. Určování sociokulturního potenciálu měst, sociální indikátory a jejich analýza.
12. Sociální psychologie a její využití v urbanismu.
13. Sociální hlediska při projektování nových obytných souborů.
14. Sociologická hlediska při regeneraci centrálních částí měst.
15. Světová urbanizace, globalizace. Trendy, rozsah, pozitivní a negativní důsledky a její prognózování. Specifika a odlišnosti urbanizace v jednotlivých světadílech a zemích.

Vzhledem k tomu, že posluchači absolvují základní kurz sociologie, budou přednášky doplněny o samostatnou práci, kde půjde o tvořivé využívání znalostí a argumentaci sociologickými a psychologickými pojmy. Věnují se buď určitému sociálnímu jevu a jeho souvislosti s architekturou a urbanismem, nebo sociálním sociálně-ekonomickým a demografickým analýzám určité obce, její části či určitého regionu.

Sociologie je přednášena i v rámci doktorského studia, a to v souboru těchto předmětů:

- Metodologie vědy – metody výzkumu
- Teorie a vývoj urbanismu
- Rozvoj měst a regionů

Snahou je vytvořit z kurzu sociologie provázaný systém přednášený podle didaktických pravidel tak, aby pro každý stupeň znamenal přínos poznatků, které je možné účinně aplikovat v přímo v architektonické a urbanistické tvorbě.

- sch -

